

Печковський К.Є.¹,
Несин О.Ф.¹,
Печковська І.М.²,
Татченко А.О.²

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОГО НАПРЯМКУ В СТОМАТОЛОГІЇ УКРАЇНИ

¹ Національний медичний університет імені О.О.Богомольця

² ПВНЗ «Київський медичний університет УАНМ»

Резюме. В статті розглянуто історичний етап організації і становлення стоматології в Україні, як рівноправної медичної спеціальності, та закладення профілактичних основ (засад) її розвитку.
Ключові слова: історія, стоматологія України, профілактичний напрямок.

Відомо, що науково направлений розвиток стоматології як галузі медицини почався тільки в роки Радянської влади. На відміну від інших медичних спеціальностей в дореволюційний період вона знаходилась поза стінами вищої медичної школи, а зуболікування володіло обмеженим колом лікувальних втручань.

Становлення і розвиток стоматологічної допомоги в Україні в нових соціально-економічних умовах було нерозривно зв'язано з формуванням якісно нової системи охорони здоров'я та органів управління нею. Першим кроком на шляху до цього стало видання Наркомоздоровом УРСР в квітні 1920 р. наказів[3], які заклали основи державної стоматологічної допомоги в УРСР. Наказ «Про державну організацію зуболікарської допомоги в Українській республіці» узаконив основні її положення, що впливають з принципів радянської охорони здоров'я:

- 1) безкоштовність усіх видів зуболікарської допомоги;
- 2) розвиток профілактики як основи загальнодоступної та безкоштовної зуболікарської допомоги;
- 3) розвиток широкої мережі шкільних зуболікарських амбулаторій;
- 4) здійснення широкої науково-практичної діяльності з гігієни порожнини рота.

Таким чином, профілактика стоматологічних захворювань висувалась в ряд пріоритетних завдань охорони здоров'я республіки.

Першим централізованим органом управління стоматологічною службою в Україні стала створена в квітні 1920 р. в структурі Наркомоздорово УРСР зуболікарська секція при підвідділенні лікувальної медицини з аналогічними секціями при губернських відділах охорони

здоров'я. Її завдання були визначені наказом Наркомоздорово УРСР «Про організацію зуболікарської секції при губернських відділах охорони здоров'я»: облік зуболікарських установ в республіці і контроль за їх діяльністю; облік і контроль розподілу зуболікувальних матеріалів; організація безкоштовного лікування зубів[4].

В подальшому зуболікарська секція була реорганізована в підвідділ зуболікарської допомоги, який очолив роботу з організації державної системи стоматологічної допомоги, реформи зуболікарської освіти, формування наукових основ профілактики в стоматології (завідувач – лікар В.Володимиров). Підвідділу зуболікарської допомоги належить пріоритет в розробці першого, затвердженого в 1920 р. Наркомоздоровом УРСР, плану організації стоматологічної допомоги населенню України[3], згідно з яким в республіці почала формуватись розгалужена мережа зуболікувальних установ, зокрема й профілактичних.

Реалізація цього плану і впровадження його профілактичних засад потребували вирішення ряду складних для того часу питань: створення мережі стоматологічних установ; вирішення долі стоматологічної освіти (дискусії про яку велись ще в дореволюційний період), підготовки стоматологічних кадрів нового типу, які стоять на наукових засадах профілактики, та ін.

У 20-і роки в Україні на базі націоналізованих зуболікарських кабінетів було створено понад 400 зуболікарських амбулаторій[4], більше 40 зуботехнічних лабораторій[3], відкрито 6 дитячих зубних поліклінік в Одесі, де в 1927 р. проведено санацію порожнини рота понад 30 тис. дітей[5], центральну зубну шкільну клініку в Миколаєві, яка стала учбовою базою підвищення кваліфікації

шкільних лікарів, та ін. До 1925р. в республіці нараховувалось 520 зубних лікарів[3]. Слід особливо підкреслити плідну в цей період діяльність зуболікарських секцій в Києві, Харкові, Одесі та Катеринославі (Дніпропетровську), які зуміли об'єднати найбільш передових представників стоматологічної спільноти України, що стояли біля витоків профілактичного напрямку в стоматології.

Важливим етапом на шляху становлення стоматологічної допомоги на новій основі стала реформа вищої стоматологічної освіти в Україні, необхідність якої остаточно була підтверджена на Всеукраїнському з'їзді зубних лікарів (Київ 1920). На з'їзді були присутні понад 50 делегатів від Києва, Харкова, Одеси, Катеринослава, Полтави, а також від Київської, Полтавської, Волинської та Херсонської губерній[6]. Відкриття одонтологічних факультетів в Києві (1920), Харкові (1921), що відбулося після цього, ознаменувало собою перехід до якісно нової системи підготовки стоматологічних кадрів, й сприяло збільшенню їх численності разом з випусками зубних лікарів, які продовжували зуболікарські школи[1,5].

Одонтологічні факультети, в програмах яких вперше передбачались питання профілактики, стали першим рівнем впровадження профілактичних засад у стоматологію. Так, наприклад, теми студентських дипломних робіт терапевтичної стоматології охоплювали питання не тільки етіології та діагностики основних стоматологічних захворювань, але й санітарно-просвітницькі заходи, санацію порожнини рота, диспансеризацію стоматологічних хворих, а також питання профілактики захворювань зубів та слизової оболонки порожнини рота.

Питання профілактики стоматологічних захворювань, а також організації профілактичної роботи на загальнодержавному рівні займали чільне місце в програмі курсів підвищення кваліфікації зубних лікарів[6]. В 1927 р. слухачами курсів, організованих при Харківському медичному інституті, було прочитано 8 лекцій з терапевтичної стоматології, дві з яких – «Профілактика і санація порожнини рота», «Організація масової зуболікарської допомоги і методи її покращення» всесторонньо висвітлювали досягнення того часу в даній галузі.

Таким чином, одонтологічні факультети України, разом з Державним інститутом зуболікування (Москва, 1922), були першими в колишньому СРСР науковими центрами, що розробляли питання профілактики в стоматології.

В роботу з організації державної стоматологічної служби і її профілактичних основ в 20-ті роки включались наукові одонтологічні товариства. Приклад цьому – лекції, прочитані в Одеському одонтологічному товаристві в 1922 – 1927 рр. Це зокрема: «Зв'язок між захворюваннями зубів і порожнини рота з загальними захворюваннями організму», «Сучасні погляди на карієс зубів», «Вплив вагітності на органи порожнини рота», «Профілактика і лікування вісмутових і меркуріальних стоматитів», «Захворювання лімфовузлів у дітей в залежності від захворювання зубів»[6].

В комплексі профілактичних заходів в 20-ті роки значне місце займало попередження карієсу, який відомий організатор радянської стоматології П. Г. Дауге вважав соціальним захворюванням[2]. В Україні цією проблемою займалися Ю. М. Гофунг (Харків), Л. А. Білейкін, Г. Ф. Бурвассер (Київ), які зробили певний внесок у розробку в галузі профілактики карієсу і його ускладнень, а також профілактики інших стоматологічних захворювань. Зокрема Ю. М. Гофунг детально вивчив чинники, що сприяють виникненню карієсу, усунення яких і є профілактичним заходом. Окремі його розробки про професійну патологію не втратили своєї актуальності й сьогодні.

Питання профілактики в стоматології стали предметом їх обговорення на перших Всеросійських (Всесоюзних) з'їздах одонтологів. На 1-му з'їзді (Москва, 1923) поряд з доповідями П. Г. Дауге «Карієс як соціальна хвороба» і «Про профілактичну боротьбу з карієсом зубів серед дітей шкільного і дошкільного віку», представником України А. Гершанським (Одеса) була викладена об'ємна програма профілактичної роботи серед населення в загальнодержавному масштабі. В ній відображались питання популяризації серед населення знань про гігієну зубів і порожнини рота, диспансеризацію, викладання гігієни на курсах для педагогів шкіл і низка інших заходів[7]. Питанням санації порожнини рота були присвячені доповіді Ю. М. Гофунга, І. А. Гершанського, Л. А. Білейкіна на 2-му і 3-му з'їздах одонтологів. Вони посіли чільне місце в працях 2-го з'їзду одонтологів УРСР (Київ, 1925). Вже в той час українські стоматологи розглядали карієс як масове захворювання і робили акцент на його профілактику, особливо у дітей шкільного віку.

Становленню профілактичного напрямку в стоматології України сприяв журнал «Одонтологія», який видавався в 1924 р. в Харкові одонтологічним факультетом медичного інститу-

ту і науковим стоматологічним товариством; пізніше журнал видавався в 1927-1930 рр. Вже в першому його номері була розміщена ґрунтовна доповідь Г.А. Малкова (Харків) про шляхи профілактики карієсу. Цей журнал відіграв важливу роль в мобілізації зусиль по розширенню державної мережі стоматологічних закладів в Україні, зокрема й профілактичних.

Заходи, що проводились в перше десятиріччя Радянської влади в Україні по створенню системи державної стоматологічної допомоги, підготовки спеціалістів з вищою освітою дозволили уже до кінця 1927 року досягнути істотного збільшення забезпеченості населення стоматологічними кад-

рами. В державних стоматологічних установах працювало понад 1400 стоматологів і зубних лікарів[6]. У середньому по округах України на 1 зубного лікаря припадало 19,2 тис. жителів, а по окружних містах – 3,5 тис. Кількість відвідувань в амбулаторно-поліклінічних стоматологічних установах, включаючи й профілактичні, складало 5,4 млн., у тому числі сільськими жителями – 1,1 млн. осіб.

Таким чином, у 1920-1927 рр. в Україні були закладені основи системи державної стоматологічної допомоги, створені реальні передумови для подальшого розвитку профілактичного напрямку в стоматології.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ И СТАНОВЛЕНИЕ ПРОФИЛАКТИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ В СТОМАТОЛОГИИ УКРАИНЫ

Печковский К.Е., Несин А.Ф., Печковская И.М., Татченко А.О.

Резюме. В статье рассмотрен исторический этап организации и становления стоматологии в Украине, как равноправной медицинской специальности, и закладки профилактических основ ее развития.
Ключевые слова: история, становление, стоматология Украины, профилактическое направление.

ORGANIZATIONAL BACKGROUND AND FOUNDATION OF PREVENTIVE DIRECTION OF DENTISTRY IN UKRAINE

Pechkovskii K., Nesin O., Pechkovska I., Tatchenko A.

Abstract. The article deals with the historical stage of organisation and development of dentistry in Ukraine, as an equal medical specialization, and laying the preventive foundations of its development.
Key words: history, foundation, dentistry in Ukraine, preventive direction.

Список літератури

1. Гофунг Е. М. Учебник болезней зубов и полости рта. — М.: Медгиз, 1945. — 260 с.
2. Дауге П. Г. Социальные основы советской стоматологии. — М.: Медгиз, 1933. — 388 с.
3. Здравоохранение и медицинская наука в Украинской ССР / Под ред. А. Е. Романенко. — Здоров'я, 1987. — Т. 1. — С. 13—14, 234—238.
4. Марченко А. И., Кузнецов В. Н. Развитие стоматологии на Украине // Стоматология. — 1972. — № 6. — С. 19—24.
5. Москаленко В.Ф., Неспрядько В.П., Антоненко М.Ю., Борисенко А.В. та співавт. Стоматологічний факультет Національного медичного університету імені О.О. Богомольця: історія та сучасність (1920—2010). — Харків: ВПП «Контраст», 2011. — С. 6-58.
6. Палем П. А. Октябрь и зубоврачевание // Одонтология. — 1927. — № 5. — С. 104—106.
7. Труды 1-го Всероссийского одонтологического съезда / Под ред. П. Г. Дау-ге.—М.: НКЗ РСФСР 1924. —423 с.